

Кічата С.Л.

студентка,

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія

імені Т.Г. Шевченка

ЗНАЧЕННЯ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

Сьогодні Україна – на порозі нової школи ХХІ століття, яка ставить за мету плекати творчу особистість, створювати умови не тільки для повноцінного та фізичного розвитку дитини, а й для самореалізації її в різних видах творчої діяльності. Дуже важливо підготувати активну особистість – людину, яка зможе брати участь у різноманітних процесах соціальних перетворень майбутнього.

Як один із способів формування і розвитку такої особистості мною розглядається музична навчальна діяльність, в процесі якої дитина засвоює суспільний досвід, норми і правила колективу.

Молодший шкільний вік – сенситивний період для розвитку творчих здібностей і навичок учнів. Дітям цього віку притаманні конкретність і водночас образність мислення, емоційне сприйняття дійсності і активне ставлення до неї. Брак життєвого досвіду та знань компенсується фантазією, яка яскраво виявляється в дитячій музичній творчості.

Гармонійність музичного виховання особливе значення має для дітей молодшого шкільного віку, адже музичні враження, які вони дістають з дитинства, залишаються в їх пам'яті надовго, іноді на все життя. Вивчаючи музику, учні з першого класу мають відчувати та зрозуміти, що вони вивчають життя, бо музика і є саме життя. Отже, «Музика і життя» є наскрізною темою, що об'єднує уроки музичного мистецтва.

Одне з головних завдань вивчення музики учнями початкової школи полягає в тому, щоб навчити їх не тільки спостерігати й емоційно сприймати те чи інше музичне явище, а й розмірковувати про музику як мистецтво, висловлювати свої думки, враження, переживання, тобто залучити школярів до активної творчої діяльності.

Специфічні особливості уроку музичного мистецтва як навчального предмета полягають в тому, що, поряд з музично-освітніми вимогами (знання елементів музичної грамоти, практичні навички з сольфеджіо, вміння розпізнавати будову та форми музичного твору, імпровізувати і т. п.), до уроку ставляться і художньо-виконавські, естетичні вимоги. Саме тому урок музичного мистецтва, методика його проведення – одне із найважливіших питань, які цікавлять сьогодні як вчених педагогів, так і вчителів-практиків загальноосвітніх шкіл. Адже удосконалення методики проведення уроку – один із найважливіших засобів підвищення якості навчання і виховання учнів.

Ефективним способом формування і розвитку художньо-образного мислення як особистісної якості на уроках музичного мистецтва в початкових класах є виконання учнями творчих завдань, які спонукають до активного

мислення, розширюють пізнавальні інтереси особистості, розвивають уяву, фантазію, інтелектуальні здібності та навички. Відомо, що молодші школярі особливо чутливі до створення фантастичних образів різними засобами: у малюванні, ліпленні, складанні казок, віршів, пісень. У фантазуванні дитини тісно переплітаються пам'ять, мислення, мовлення, емоції. Дитина, яка яскраво фантазує в одному виді діяльності, легко переносить цю якість на інші. Важливим засобом стимулювання уяви, художньо-образного мислення є заохочення дитячої творчості та постійне залучення учнів до різноманітних видів, творчих завдань, які дають їм змогу оволодіти індивідуальним досвідом творчої діяльності, сприяють розв'язанню таких завдань:

- формуванню системного музично-образного мислення;
- розвитку творчої уяви, фантазії;
- засвоєнню методів генерації нових, оригінальних ідей;
- зниженню психологічної інерції, звільненню від стереотипів мислення.

Навчити дітей слухати музику і сприймати її художні образи – складне педагогічне завдання. Для кращого і глибшого сприймання учнями музики доцільно використовувати ілюстративний матеріал (малюнки, світлини, репродукції картин тощо), який допоможе їм глибше вникнути в музичний образ, зрозуміти зміст твору, запам'ятати, а потім згадати прослухану музику. Ілюстрації можна розглядати як перед слуханням музики, так і після. Для зосередження слухової уваги перед демонстрацією музичного твору можна використати ігрову ситуацію з перенесенням слухачів у «казку», «музичну країну», «зал філармонії». Вступне слово вчителя може бути у формі розповіді, бесіди, складання невеличких оповідань за змістом творів, спогадами про деякі явища та картини, які діти спостерігають у житті. Слухання музики може передувати розповідь про цікаві факти з життя композиторів та історії написання музичних творів. Так, перед слуханням «Польки» М. Глінки можна розповісти про дитинство композитора, про те, як він любив слухати народні пісні та танці, а перед слуханням уривків з дитячої опери М. Лисенка «Коза – Дереза» вчитель може розказати учням про першу постановку цієї опери в домі композитора, де виконавцями були його діти та їхні друзі. В окремих випадках можна перед слуханням музики стимулювати художньо-образне мислення учнів, пропонуючи уявити зміст твору через складені ними короткі оповідання. Так, наприклад, перед слуханням фортепіанних п'єс П. Чайковського «Хвороба ляльки» та «Нова лялька» учні отримують завдання: скласти невеличкі оповідання з такими ж назвами.

Складність сприйняття музичних творів учнями полягає у тому, що музичний образ – це, передусім, вираження безпосередніх почуттів, переживань, настроїв, що передаються інтонаційно-образною формою, яку неможливо втілити ні в словах, ні перекласти на мову конкретних понять. Особливість сприйняття музики полягає в умінні слухати красу співзвуччя, його виразність, проїнятися настроєм, почуттями, думками автора. Естетичне сприйняття музики – це процес, у якому присутні як пізнавальні, так і емоційні елементи. Емоційність – один з необхідних компонентів сприйняття, проте не менш важливі й знання про виражальні музичні засоби (мелодію, темп, ритм, характер звучання тощо), набуті під час відповідно організованого

спілкування школярів з музикою, цілеспрямованого ознайомлення їх з найрізноманітнішими жанрами музичного мистецтва.

Практика свідчить, що естетичне сприйняття учнями музики тим сильніше, чим більше виникає асоціацій у їхній свідомості. Асоціації й образи, що безперервно з'являються у процесі сприймання музичних творів, будучи похідними від емоцій, які виникають у слухача, в свою чергу, впливають на їхню інтенсивність, забарвлення, глибину, стають первинним почуттєвим матеріалом для створення суб'єктивного музичного образу. При цьому, як вважає Є. Назанкінський, музика асоціюється «не з яскраво усвідомлюваними, чітко видимими, відчутними образами-уявленнями, а з невиразними комплексними відчуттями, часто емоційного характеру, які не встигають піднятися до рівня усвідомлення. І лише під час наступного самоаналізу ці приховані компоненти сприймання можуть набувати форми наочного уявлення, образного метафоричного визначення» [1].

В естетичному сприйнятті творів мистецтва молодшими школярами можна умовно встановити три ступені. На першому з них сприймання творів мистецтва найбільш яскраве, виразне й цікаве. В музиці школярі відзначають її характер: сумна, журлива, весела, бадьора. Процес сприймання музики поєднує у собі досвід переживань і роздумів учнів. Цей досвід формується під впливом музичного мистецтва, художності виконання творів музики. На другому ступені сприймання учні трансформують схему дій, що їх містить зміст твору.

На третьому ступені школярі сприймають художній образ близько до авторського задуму, усвідомлюють його морально-естетичне значення. Названі ступені сприйняття творів мистецтва взаємозумовлені. В кожному з них присутній творчий елемент (уява, фантазія, почуття, думки). Тому розвиток художньо-образного мислення учнів має відбуватися шляхом поетапного розширення спектру естетичних емоцій. Корисними при цьому можуть бути такі навчальні завдання:

- прослухати музичний твір, визначити його загальний настрій;
- на основі вражень від прослуханого твору скласти коротку розповідь;
- добрати музику до своєї улюбленої іграшки або домашньої тварини із запропонованої учителем низки творів;
- намалювати або скласти розповіді про пригоди, що відбуваються з героями музичного твору;
- залучити дітей до ігор, метою яких є активізація їх музично-слухових уявлень, сприяння формуванню умінь вслухатися в звучання музики тощо.

Навчання музики в загальноосвітній школі має на меті дати учням певний мінімум знань, умінь та навичок на основі слухання музики, співу в хорі та засвоєння елементарних відомостей з музичної грамоти. Навчальні програми передбачають вивчення народних пісень, творів українських та зарубіжних композиторів-класиків.

Учні сприймають у творі те, що хочуть і можуть почути. Вони віддають перевагу музиці, яка відповідає їхнім смакам, запитам та інтересам. Відтак тільки відповідність змісту музичного твору потребам особистості, тому, що її

хвилює, може перетворити поверхові переживання у глибоко особисті, стати надбанням особистості.

Музичне виховання, яке здійснюється правильно, завжди сприяє формуванню багатьох якостей і властивостей учнів. Гармонійність музично-естетичного виховання важлива для дітей різного віку, але особливе значення має для старших школярів. Музичні враження, які вони дістають, залишаються в пам'яті надовго, іноді на все життя.

Якщо діти виховуються в дусі чутливості до всього прекрасного в житті, якщо вони дістають різноманітні враження, займаються різними видами музичної діяльності, то їхні музичні здібності розвиваються плідно і успішно. Цими принциповими положеннями треба керуватися при організації різних видів музичної діяльності дітей.

Завдання ролі музики у формуванні художньо-образного мислення в учнів початкових класів можна сформулювати так:

1. Систематично розвивати естетичні сприйняття, почуття та уявлення учнів. Твори мистецтва, краса природи, прекрасне у навколишньому житті викликають естетично забарвлене сприйняття, естетичні переживання – емоційну чутливість, радість, хвилювання, особливу зацікавленість.

2. Залучати школярів до діяльності в галузі мистецтва, виховувати в них потребу й звичку посилено вносити елементи прекрасного в побут, в людські стосунки.

3. Закладати основи естетичного смаку, розвивати художньо-творчі здібності дітей. Чим естетично більше розвинута дитина, чим міцніші її художні вміння й навички, тим повніше та цікавіше протікає її творча діяльність.

Отже, в молодшому шкільному віці, може виявлятися естетичне ставлення до життя та мистецтва. Все, набуте дитиною в цьому віці, на наступному етапі розширюється та поглиблюється.

Якщо взяти до уваги вказані вище завдання естетичного виховання та вікові особливості молодшого школяра то можна назвати ряд компонентів, які визначають естетичне ставлення до життя та мистецтва: психічні процеси – естетичні відчуття та сприйняття, зорова та слухова зосередженість і спостережливість, творча уява; естетичні почуття, нахили, потреби в діяльності, надання переваги тому чи іншому виду мистецтва, що виникає та народжується під впливом виховання і навчання.

Організуючи музичну діяльність молодших школярів, важливо виявити джерела виникнення різноманітних видів музичної діяльності, знайти їхні найпростіші початкові форми.

Таким чином, ефективним способом формування і розвитку означених якостей особистості молодших школярів на уроках музичного мистецтва є використання творчих завдань і вправ, які передбачають комплексне застосування різних видів мистецтв: музики, літератури, образотворчого мистецтва, завдяки яким не тільки збагачуються знання учнів, але й розвивається їх творче мислення, уява, фантазія, розширюються пізнавальні інтереси, формується емоційна сфера.

Список використаних джерел:

1. Назайкинский Е. О психологии музыкального восприятия // М., 1972, 384 с.
2. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посібник // К., 2002, 270 с.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи // К.: Абрис, 1997, 446 с.

Козленко Ю.В.

студентка,

*Ніжинський державний педагогічний університет
імені Миколи Гоголя*

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВОГО ПРЕДМЕТУ

Впродовж останніх років широке розповсюдження отримують ідеї автономії навчання і порушується питання щодо необхідності збільшення ступеня автономії у вузах та школах.

Вивчення і навчання іноземної мови дуже пов'язано з розвитком суспільства, і оскільки цей процес безкінечний і безперервний, вчитель знаходиться у постійному пошуку нових методів та інструментів для найбільш ефективного і цікавого вивчення та засвоєння. Саморозвиток і самовдосконалення викладача є одним з ключових моментів у процесі формування його професійної компетентності.

Саме тому це є проблемою щодо питання навчальної автономії школярів і студентів. Це зв'язано з тим, що основною метою навчання являє собою формування різних компетентностей, яка насамперед неможлива без розуміння функцій, вміння використовувати різні стратегії навчання, самоаналіз і самооцінку [1, с. 32].

Н. Ф. Коряковцева зазначає, що автономія це процес який означає самокеріваність навчальної діяльності, яка стартує в наслідку самоаналізу, самооцінки та поставлення цілей і завдань [2, с. 136].

Автономія – це, насамперед, однакова відповідальність учнів і викладачів за наслідки власної роботи, коли учень має можливість обирати, місце, партнера і метод вивчення та процес звітування за результат, а академічний заклад дає йому таке право, водночас визначаючи весь рівень відповідальності щодо виконання обумовлених угодою обов'язків, строків, обсягу виконання завдання, а також результату порушення встановлених і погоджених правил [3, с. 54].

Аналізуючи умови, потрібні для організації автономного вивчення, Г. В. Сорокових виділяє два випадки:

1) психологічне бажання учнів навчатися автономно і стремління вчителя організувати і спрямовувати їх діяльність;

2) здатність студентів діяти залежно від власних внутрішніх мотивів та цілей, а не нав'язаних зовні; здатність викладача створити необхідні умови